

Ortodoxa och österländska kyrkor

Österländska kyrkor

De kyrkor som under 300- och 400-talet befann sig utanför det Väst- och Östromerska riket kom att utveckla en särprägel. Orsakerna till detta var både språkliga, kulturella, politiska och teologiska. En teologisk skiljelinje kom slutligen på 400-talet när kyrkorna gick sina egna vägar, i första hand teologiskt, men så småningom även när det gällde gudstjänstbruk. På 400-talet var den stora frågan synen på Jesu person och hur hans gudomlighet och mänsklighet hörde ihop. Det är dessa kyrkor vi i anslutning till Kyrkornas världsråds terminologi kallar «österländska kyrkor». I äldre litteratur användes ofta beteckningarna monofysiter och nestorianer.

Kyrkor med detta ursprung i Sverige är (i storleksordning):

- Syrisk ortodoxa kyrkan
- Österns assyriska kyrka
- Etiopiska ortodoxa kyrkan
- Armeniska ortodoxa kyrkan
- Koptiska ortodoxa kyrkan

Den största bland de österländska kyrkorna i Sverige är alltså den Syrisk ortodoxa med ca 29.000 medlemmar.

Ortodoxa kyrkor

Under 800-talet fram till 1200-talet delades kyrkan, som funnits inom Romarriket, i en Romersk-katolsk kyrka i Västerlandet och en Ortodox kyrka i Österlandet. Den Ortodoxa kyrkan är, efter delningen från Västerlandet, en grupp eller en federation av lokala kyrkor, som delar samma gudstjänst, andliga liv och kyrkorätt. Var och en av dessa utövar sin andliga och administrativa myndighet inom sina bestämda gränser.

Vid tiden för Sveriges kristnande spelade den Ortodoxa kyrkan en viss roll, men den Romersk-katolska kyrkan kom att segra. Den Ortodoxa kyrkan kom sedan tillbaka på 1600-talet. I och med freden vid Stolbova 1617 gavs ryska handelsmän rätt att utöva sin religion i Sverige. För detta grundades en ortodox församling i Stockholm som finns kvar än idag.

Vid andra världskrigets slut kom en stor skara flyktingar från Baltikum, som tillhörde den Ortodoxa kyrkan, samt en stor grupp finska invandrare med ortodox trostillhörighet, som ursprungligen kom från Karelen och Ingermansland. De hade flytt undan krigshändelserna först till Finland och sedan vidare till Sverige. Vid mitten av 1960-talet omfattade den stora arbetskraftsinvandringen tiotusentals ortodoxa greker och jugoslaver och därmed mångdubblades antalet ortodoxa i Sverige på några få år.

Den Ortodoxa kyrkan är idag tillsammans med de österländska kyrkorna den tredje största gruppen trosamfund i Sverige med ca 100.000 troende. De största ortodoxa kyrkorna i Sverige är den Serbisk-ortodoxa kyrkan (23.000) och den Grekisk-ortodoxa kyrkan (17.500).

De ortodoxa kyrkor som finns representerade i Sverige är (i storleksordning):

- Serbisk-ortodoxa kyrkan
- Konstantinopels patriarkat som organiserar den Grekisk-ortodoxa kyrkan i Sverige
- Rumänsk-ortodoxa kyrkan
- Makedoniska ortodoxa kyrkan
- Ryska ortodoxa kyrkan
- Finska ortodoxa kyrkan
- Estniska ortodoxa kyrkan
- Bulgariska ortodoxa kyrkan
- Gammalkalendariska Grekisk-ortodoxa kyrkan

Grundtankar i ortodox kristen tro

De ortodoxa och österländska kyrkorna har ofta samma trosuppfattning, gudstjänstliv och kyrkorätt, men har alltså inte administrativ gemenskap. Många gamla traditioner leder tillbaka till apostlarnas tid då den kristna kyrkan grundades. När det gäller handhavande vid död och begravning har kyrkorna oftast liknande traditioner.

Före dödsfallet

Det är viktigt att en svårt sjuk får kontakt med sin präst. Prästen förbereder den döende genom personligt samtal av själavårdande karaktär, vilket leder fram till att den döende får bikta sig och ta emot nattvarden. Särskilda böner kan också förrättas vid själens skiljande från kroppen. Detta bör ske i ett enskilt rum, vilket är särskilt viktigt om den döende vårdas på sjukhus. Rummet bör iordningställas med ett bord som altare försett med vit duk på vilken ikoner och kors läggs.

Efter dödsfallet

Det är tradition att kroppen kommer i jorden så snart som möjligt, helst inom 24 timmar, vilket många gånger ställer till problem i Sverige. Vidare är det tradition att läsa Psaltaren oavbrutet vid den döda kroppen tills begravningen ska äga rum. Även detta ställer till problem i Sverige på grund av den långa väntetiden mellan dödsfall och begravning.

Obduktion, balsamering och organdonation

Det föreligger inga hinder för obduktion för att fastställa dödsorsak och för framtida forskning. En lättare balsamering kan äga rum om den döda kroppen ska transporteras till hemlandet och detta skulle vara nödvändigt. Den Ortodoxa kyrkan har inte gemensamt tagit ställning angående organdonation, men det finns många företrädare som anser att organdonation och transplantation är accepterat så länge som syftet är att rädda en människas liv. Många företrädare anser dock att frågan om gränsen för medicinsk teknik bör få en mer genomgripande belysning, då den fallna människan inte är odödlig och endast Gud kan ge evigt liv. Syrisk ortodoxa kyrkan accepterar däremot inte att organ avlägsnas vid obduktion.

Svepning och svepdräkt

Helst ska påklädning utföras av de närmast anhöriga om sådana finns och man använder den avlidnes finaste kläder, strumpor och skor. Har den döde blivit döpt som vuxen kan man klä med dopdräkten.

En ikon föreställande det helgon vars namn den döde bär eller en Kristusikon placeras i den dödes händer på så sätt som om han kysser ikonen. Det förekommer även att man lägger ett kors i kistan. I Grekland läggs man ofta blommor i kistan och man sjunger speciella klagosånger. Ibland tas ikonen ur kistan innan den sänks i graven.

Vissa ortodoxa kyrkor föreskriver att avlidna kvinnor ska kläs av kvinnor och avlidna män ska kläs av män. I praktiken förekommer också svepning enligt svensk sed vanligen utförd av begravningsentreprenören.

Enligt Syrisk ortodoxa kyrkan ska kroppen svepas i en vit linneklädnad efter det att den klätts. På den dödes bröst placeras ett rött kors av tyg som symboliserar Jesu blod. Ett liknande kors läggs sedan ovanpå kistan. Kistan som den avlidne läggs i bör vara av trä eftersom det överensstämmer med tron att vi åter ska «bli jord».

Begravningen

Ortodox kristen begravning hålls för de troende ortodoxa kristna som har levt sina liv i gemenskap med den Ortodoxa kyrkan. Sålunda endast de som blivit döpta medlemmar i den Ortodoxa kyrkan och fått sitt äktenskap välsignat i kyrkan är berättigade till en ortodox begravning förrättad av en ortodox präst.

Ortodoxa begraver helst sina döda på en för ortodoxa välsignad del av kyrkogården. Ortodox begravningsgudstjänst får inte utföras över den som begått självmord. Om detta ska ske faller det under speciella omständigheter inom själavården. Kremation är absolut förbjudet. Det anses vara en hädelse av människans kropp som är «den Helige Andes Tempel».

Om anhöriga insisterar på kremation firar kyrkan inte några gudstjänster för den avlidne. Begravningen bör helst äga rum i en ortodox kyrka. Kistan förs in med fotändan först. Den döde är i kyrkan orienterad med ansiktet mot altaret. Kistlocket ska vara avtaget så att anhöriga kan ta ett konkret farväl genom att kyssa ikonerna i den dödes händer eller korset i kistan samt att prästen ska kunna gjuta olivolja från oljelampan över kroppen. Sålunda kan inga blomsterdekorationer placeras på kistan. Blommor får alltså placeras runt eller i kistan.

Församlingen står upp under ortodoxa gudstjänster, män till höger och kvinnor till vänster. Vaxljus delas ut till de närvarande före begravningen och hålls tända under hela gudstjänsten.

Vid avskedstagandet, som också kallas för *sista kysen*, går var och en fram och kysser ikonerna eller korset i den dödes händer och den dödes panna. Därefter återvänder man motsols till sin plats.

Då man bär ut kistan bör lämpligen kyrkklockorna ringa. Vid graven öppnas åter kistan. Prästen läser åminnelsegudstjänst, håller olivolja, sött vin och kol från rökelsekaret korsvis över kroppen. Slutligen tar prästen jord och strör korsvis över kroppen bl.a. med orden «Av jord är du kommen, av jord skall du åter varda».

Begravningsgudstjänstens ordning kan variera beroende på vem (biskop, präst eller lekman) som ska begravas och när på kyrkoåret begravningen äger rum. Veckan efter påsk utförs t.ex. begravning annorlunda.

I Grekland finns en sed att efter 3, 5 eller 7 år gräva upp graven under en ceremoni. Kraniet och benen tvättas i vin och sveps i en duk. Resterna placeras i en låda av trä som placeras i ett benhus på kyrkogården.

Åminnelsegudstjänster för de döda

Separata åminnelsegudstjänster kan ske i kyrkan eller begravningshemmet på aftonen före begravningen, på 3:e dagen, 9:e dagen, 40:e dagen och årsdagen av någons dödsfall.

Då man firar åminnelsegudstjänst bär man fram vetegröt, *Kolliva*, som ett tecken på uppståndelsen. Vetegröten äts sedan upp av de närvarande.

Vissa detaljer i det som beskrivits ovan kan skifta i lokala traditioner i och mellan olika ortodoxa kyrkor.

KONTAKTER

Se länkar till olika ortodoxa och österländska kyrkor på www.ortodoxkyrkan.se.